

**POZNAVANJE PRIRODNE I KULTURNE BAŠTINE
PORJEČJA RIJEKE KRKE:
Rezultati empirijskog istraživanja u osnovnim školama**

Sažetak: U radu su prikazani rezultati empirijskog istraživanja o poznavanju prirodne i kulturne baštine porječja rijeke Krke kod učenika osnovne škole. Svrha je radu utvrditi informiranost učenika o baštini na tom prostoru. Spoznaja o tome pokazuje koja se važnost pridaje baštini u školskim programima, njihovoj realizaciji i uopće u transferu baštine na mlade naraštaje.

Istraživanje je provedeno metodom ankete na slučajnom uzorku ($N=243$) učenika osnovne škole u Kninu, Drnišu i Šibeniku. Poduzorak učenika mlađe osnovnoškolske dobi (4. razred) obuhvaća 135, a poduzorak učenika 8. razreda 108 učenika. Instrument je anketni upitnik priređen s pitanjima otvorenog i zatvorenog tipa, posebno za četvrti (A) i posebno za 8. razred (B). Pitanja se odnose na poznavanje okoliša u njihovu zavičaju odnosno materijalne i nematerijalne kulturne baštine, te spomenika prirode.

Analiziraju se rezultati ispitivanja odvojeno za 4. i 8. razred u kategorijama točno, netočno i bez odgovora, na pitanja o kulturnoj i materijalnoj baštini. Proces u kojemu je bitan prijenos informacija i vrijednosti o baštini i o pitanjima razvoja uzima se kao ključni element u građenju društva znanja i održivog razvoja, odnosno modernizacije društva.

Ključne riječi: okoliš zavičaja, porječje rijeke Krke, poznavanje baštine, prirodna i kulturna baština, učenici osnovne škole

1. UVOD

Rijeka Krka i njeno porječje spadaju u prirodne vrijednosti koje je Humboldt nazvao monumenti prirode (Cifrić, 2009.). U literaturi se govori o prirodnoj baštini (Zdunić i dr. 1995.), o baštini danas (Maroević, 1986.), i što je – za našu temu još važnije – o školi i kulturnoj baštini (Maroević, 1998.). Baština se može odrediti kao okrenuta prošlost i kao sjećanje i kao proces u kojemu je ključan element prijenos vrijednosti na nadolazeće generacije. Javlja se potreba poznavanja i tumačenja baštine, pa tako i bogate baštine od Dinare do Jadranskog mora u porječju rijeke Krke (Pilić, 2008.a).

Pored općenito o školi i kulturnoj baštini, postoji više radova o prirodnoj i kulturnoj baštini u nastavi pojedinih područja odnosno predmeta. Samo za ilustraciju ove tvrdnje navodimo nekoliko primjera. Tako je istraživana kulturna baština u nastavnim programima predmeta likovna kultura (Kuharić, 2001.), te prirodna i kulturna baština u kontekstu učenja za održivi razvoj i nastave likovne kulture (Brajčić i dr., 2008.). Kulturna baština, posebno zavičajna, analizirana je i kao sadržaj rada u nastavi jezično-umjetničkog područja (Kranjčev, 1991.), odnosno u nastavi prirode i društva (Šiljković i Bertić, 2007.), kao i u nastavi geografije (Šiljković i Čukelj, 2007.). Posebno se, također govori o vjeronauku u njegovanju zavičajne kulturne i vjerske baštine (Garmaz, 2007.). U novijoj literaturi razmatraju se i prirodni i kulturni krajobrazi (Cifrić i Trako, 2008.). A naročito se zasebno ili u sklopu i drugih tema analizira održivi razvoj. Mogućnosti stjecanja znanja i spoznaja o okolišu relativno su velike što omogućava učenicima da upoznaju prirodnu i kulturnu baštinu (Čukelj, 2009.).

Jesu li je učenici stvarno upoznali i koliko su uistinu informirani o baštini svoga kraja pokušat ćemo saznati na temelju rezultata istraživanja u osnovnim školama¹.

Kataloške teme iz vjeronauka za osnovnu školu obiluju sadržajima iz kulturne i vjerske te općenito zavičajne baštine. Neki autori/ce smatraju da je velika uloga vjeronauka u upoznavanju takvih sadržaja, odnosno kulturno-povijesne i duhovne baštine našeg naroda (Garmaz, 2007.). Zavičajne teme mogu se, naravno, obrađivati na više načina i razina kako u redovnoj tako u izbornoj nastavi, te u izvannastavnim aktivnostima, a predmet Priroda i društvo opet omogućuje poznavanje svog zavičaja (Šiljković i Bertić, 2007.). Jedan od suautora ovog rada, kao gl. urednik, priredio je tematski broj časopisa o zavičaju i zavičajnosti u znanosti i obrazovanju².

¹ Istraživanje je provedeno u osnovnim i srednjim školama, ali u ovom radu iznosimo rezultate do kojih smo došli samo u osnovnim školama.

² Usporedi: časopis *Školski vjesnik*, vol. 54, br. 3-4/2005. *Tema broja: Zavičaj i zavičajnost u znanosti i obrazovanju* (str. 183-278) i u toj temi radove: A. Bežen, D. Roksandić, I. Mimica, D. Dvornik, M. Sikirica, M. Olujić i Š. Pilić. Tamo je navedeno 650 bibliografskih jedinica iz te tematike, među njima i više naslova koji se odnose na porječje Krke uključivo pod red. brojem 650. *Boje zavičaja – Šibensko-kninska županije* (Pilić, 2005.).

Jedno istraživanje o mogućnosti sudjelovanja učenika (od 5. do 8. razreda) u upoznavanju okoliša, odnosno prirodne i kulturne baštine u zavičaju, pokazuje da se učenici s tim temama upoznaju na različitim vrstama nastave: redovnoj nastavi, izvannastavnim aktivnostima i izbornoj nastavi. Većina učenika upoznaje se s okolišem lokalne sredine na redovnoj nastavi, barem prema tvrdnjama ravnatelja osnovnih škola (njih 230 koji su činili uzorak ispitanika). Upoznavanje s kulturnom baštinom (najčešće je to upoznavanje usmene i pisane baštine kao i utvrda i dvoraca u zavičaju), odvija se na izvanučioničnoj nastavi. Na nastavi u prirodi učenici se – prema tvrdnjama ravnatelja – upoznavaju sa spomenicima prirode, rijekama i jezerima itd. puno rijeđe nego u učionici. Postoji značajna statistička razlika u mogućnostima stjecanja znanja o prirodnoj i kulturnoj baštini (Čukelj, 2009.).

Kako u praksi izgleda zavičajna nastava može se ilustrirati na primjeru jedne osnovne škole (Sikirica, 2005.). Vjerojatno da taj primjer nije usamljen.

Sve više je i radova o zaštiti prirode, o okolišu i njegovoj zaštiti, o odgoju za okoliš itd. Tako se isprepleću radovi u rasponu od socijalne ekologije (Cifrić, 1989.) do sociologije okruženja (Pušić, 2009.)³ Modernističke i postmodernističke ekološke paradigme utjecale su na različite koncepcije ekološkog obrazovanja (Anđić, 2007.).

Istraživano je i poznavanje osobitosti prirodne i kulturne baštine u porječju Krke na uzorku (N=164) učenika osmog razreda jedne osnovne škole u gradu Šibeniku. Rezultati anketnog istraživanja razine (ne)poznavanja baštine pokazuju da je „nezadovoljavajuća“ razina poznavanja prirodne i kulturne baštine šireg područja NP „Krka“ (Marguš i Pešić, 1994.). Posebno su istraživane refleksije zavičajne baštine Šibensko-kninske županije u nastavi glazbene i likovne kulture. Rezultati empirijskog istraživanja, na uzorku učenika osmih razreda dvije osnovne škole u Šibeniku i jedne u Kninu (N=265) provedenog u svibnju i lipnju 2008. godine, pokazuju da učenici „nedovoljno poznaju baštinu kraja u kojemu žive“ (Dobrota i Kušević, 2008.:267).

Izvanučionična nastava, posebno nastava u prirodi ima posebnu doživljajnu vrijednost za učenike. Naime, čovjekov odnos prema krajobrazu u kojem provodi svakidašnjicu prvenstveno je utemeljen na vizualnom iskustvu (Bell, 2009.).

---

³ O grani sociologije – *sociologiji okruženja (environmental sociology)* – pobliže vidjeti natuknicu u knjizi I. Cifrić, *Pojmovnik kulture i okoliša*, 2009., str. 202.

Više o problematici sociologije okruženja čitatelj može naći u Bell (2009.), Frey (2001.) i Hannigan (2006.).

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

2.1. Cilj i problem istraživanja

Cilj istraživanja bio je sticanje spoznaja o informiranosti, a cilj ovomu radu je ukratko prikazati rezultate istraživanja o poznavanju odnosno informiranosti o prirodnoj i kulturnoj baštini porječja rijeke Krke kod učenika osnovne škole.

Problem istraživanja je stupanj informiranosti i poznavanja kulturne, materijalne i nematerijalne, te prirodne baštine kod učenika četvrtih i osmih razreda osnovne škole. I to poznavanje baštine na prostoru porječja rijeke Krke kod učenika koji i sami žive i uče na istom tom prostoru. U sklopu materijalne baštine istražuju se pitanja o poznavanju gradova, srednjovjekovnih utvrda i kula, crkvenih građevina, elemenata tradicijskog gospodarstva (kao npr. mlinice, stupe i koševi), te energetskih pogona (hidroelektrana na rijeci Krki). Kao nematerijalna kulturna baština istražuju se pitanja o istaknutim umjetnicima (kiparima, graditeljima), književnicima i književnosti u porječju Krke, te o predajama, legendama, duhovnoj i sakralnoj baštini (kao što su katedrala, samostan, manastir, sveci zaštitnici i sl.). Poznavanje prirodne baštine istraživano je kroz poznavanje rijeka, slapova, prirodnih rijetkosti, planina i njihovih vrhova, kraških polja, prirodnih šumskih zajednica, endemskih vrsta riba, vodozemaca itd. Prilikom istraživanja problema informiranosti učenika o baštini vođeno je računa o psihofizičkom uzrastu učenika, njihovoj kronološkoj dobi i pretpostavljenoj razini poznavanja istraživanih pitanja.

2.2. Hipoteze

Temeljem pregleda literature o prirodnoj i kulturnoj baštini, o zavičajnoj nastavi odnosno o načelima zavičajnosti u nastavi i obrazovanju, te o okolišu kao i pregledom dosadašnjih istraživanja porječja rijeke Krke formulirali smo sljedeće hipoteze:

H1 – Učenici osnovne škole nedovoljno poznaju prirodnu i kulturnu baštinu svoga kraja odnosno porječja rijeke Krke.

Ova se hipoteza zasniva prvenstveno na rezultatima empirijskih istraživanja koja su navedena u uvodnom dijelu ovoga rada

H2 – Učenici 4. razreda bolje poznaju osobitosti kulturne (materijalne i nematerijalne) i prirodne baštine od učenika 8. razreda (dakako, u odnosu na nastavni plan i program svakog pojedinog razreda i u odnosu na opću informiranost učenika svoje dobi).

Drugu hipotezu zasnivamo kako na pregledu navedene literature⁴ i istraživanja tako i na uočavanju činjenice da se u stručnim časopisima i na stručnim skupovima nastavnika, u obrazovanju i osposobljavanju nastavnika, kao i u medijima zadnjih

⁴ Literaturu o samom porječju Krke vidjeti u Pilić (2008.a) i (2003.).

godina ističe potreba nastave u prirodi, primjene načela zavičajnosti u nastavi, te na spoznajama da se tome pridaje veća važnost u mlađim razredima osnovne škole, a posebno u 4. razredu.

2.3. Instrumenti

U ovom radu nije isključivo riječ o testu znanja kojim se inače mjere „razlike u količini zadržanih informacija kod ispitanika“ koji načelno trebaju imati „istu količinu ulaznih informacija (Zarevski, Kujundžić i Lasić, 2002.:159). Riječ je zapravo o određenoj kombinaciji pitanja vezanih uz nastavni plan i program u institucionaliziranom školovanju i pitanja koja se javljaju u svakodnevnom govoru nalazeći se često u masovnim medijima te spadaju u opću informiranost. Prema tome, jednim dijelom upitnici (A i B) predstavljaju test znanja i mjere „školsko znanje“ i postignuće, a drugim dijelom predstavljaju test opće informiranosti i mjere količinu informacija zadržanih u memoriji (koje nisu nužno vezane uz formalno školovanje).

S ciljem sticanja spoznaja o informiranosti učenika o prirodnoj i kulturnoj baštini konstruirali smo dva upitnika. Upitnik A sa 18 pitanja za učenike 4. razreda, od čega dva pitanja zatvorenoga tipa (upitnik na dvije stranice). Pitanja su postavljena sukladno cilju i problemu istraživanja a odnose se na prostor porječja rijeke Krke (Pokrčje). Upitnik B za učenike 8. razreda sa 26 pitanja od čega tri zatvorenoga tipa (upitnik na tri stranice). I ova pitanja odnose se na različite osobitosti odnosno detalje prirodne i kulturne baštine Pokrčja.

U tablicama 1 i 2 prikazani su odgovori učenika četvrtih razreda na 14 pitanja, a učenika osmih razreda na 22 pitanja. Razlika se odnosi na prva četiri pitanja iz jednog i drugog upitnika u kojima su učenici ispunjavali podatke o svojoj školi, svom razredu, spolu i obrazovanju oca i majke (a koja u tablicama nisu prikazana).

2.4. Uzorak

Uzorak u našem istraživanju o informiranosti učenika osnovnih škola o prirodnoj i kulturnoj baštini porječja rijeke Krke predstavljaju učenici 4. i 8. razreda. I to učenici 4. razreda osnovnih škola u po dva odjeljenja, u Drnišu (47), Kninu (49) i Šibeniku (39), ukupno 135. Prema rodnoj strukturi ispitanika u 4. razredu žena (učenica) je 54,8 a muškaraca (učenika) 45,2 posto. U strukturi ispitanika u 8. razredu također je više žena (učenica) 53,7 naspram 46,3 posto muškaraca (učenika). Poduzorak učenika 8. razreda (N=108) sačinjavaju učenici iz po dva odjeljenja istih osnovnih škola također u Drnišu (25), Kninu (48) i Šibeniku (35). Kako je planom istraživanja bilo predviđeno da se anketiraju učenici u po dva odjeljenja svake od tri škole u tri grada, tako je istraživanje i provedeno. Stoga se i pokazuje razlika u broju učenika u pojedinom gradu i (pod)uzorku ovisno o broju učenika u odjeljenjima pojedinih škola.

Očevi četvrtaša (u našem uzorku) prema obrazovnoj strukturi imaju najčešće srednju školu (66 posto), zatim višu i fakultet (zajedno 23,7 posto) pa tek onda samo osnovnu (8,1 posto). I kod majki prevladava srednja škola (63 posto), a svaka četvrta (24,5 posto) ima završen fakultet i višu školu, dok je postotni udjel majki s osnovnom školom u potpunosti jednak udjelu očeva.

U obrazovnoj strukturi roditelja ispitanika osmaša, dominantni obrazovni sloj jest sloj sa srednjim obrazovanjem (očevi 60,2 a majke 58,3 posto). Slijedi obrazovni sloj sa višom školom i fakultetom (uzevši ih zajedno) gdje su oba roditelja izjednačena (očevi 25,9 a majke 25,7 posto). Najmanje je brojna skupina sa osnovnom školom (očevi 4,6 a majke 5,6 posto).

Dakle, korišten je prigodni uzorak i u tom svjetlu treba promatrati i rezultate istraživanja koje donosimo u ovom preliminarnom radu.

2.5. Provedba i obrada istraživanja

Istraživanje je provedeno 2005. godine u Drnišu, Kninu i Šibeniku u po jednoj osnovnoj školi. U svakoj školi anketirani su učenici u po dva odjeljenja 4. razreda i jednako tako 8. razreda. Kod provođenja istraživanja učenici su informirani o cilju i svrhi anketiranja, a anketiranje su obavljali prethodno instruirani studenti apsolvanti uz neposrednu pomoć nastavnika u pojedinoj školi. Anketa je anonimna što je objašnjeno i učenicima. Ispitanici su ispunjavali upitnike odgovarajući na pojedina pitanja upisivanjem ili zaokruživanjem odgovora.

Statistička obrada obavljena je statističkim programom SPSS (Statistica Package for Social Science). Ovdje se, međutim, u ovom radu iznose samo rezultati univarijantne statističke metode. Križanja (Crosstabulation) odgovara sa spolom, gradom/školom, obrazovanjem roditelja i drugim varijalama te mjerenja povezanosti iznijet će se u drugom radu.

3. REZULTATI I RASPRAVA

U ovom ćemo radu prikazati rezultate informiranosti učenika osnovne škole o prirodnoj i kulturnoj baštini porječja rijeke Krke. Prvo ćemo u tablici 1 prikazati rezultate odgovora učenika četvrtih razreda u kategorijama točno – netočno i posebno bez odgovora.

Najviše točnih odgovora učenici 4. razreda dali su na pitanje o imenu Nacionalnog parka u kopnenom dijelu Šibensko-kninske županije i to 96 posto, zatim na pitanje kako se zove poznati otočić na rijeci Krki – Visovac 87 posto i pitanja na kojoj rijeci leže Knin i Skradin po 83 posto. (Dakle, pitanja navedena u Tablici 1. pod red. brojevima 1, 9, 4 i 8.)

Najmanje točnih odgovora učenici su dali na pitanje o hidroelektranama, koje su na Krki izgrađene početkom 20. stoljeća, a rade i danas. Na to je pitanje odgovorilo točno svega 9 posto učenika. Da je književnik Nikola Pulić autor knjige za djecu i omladinu *Dolina zečeva* znalo je samo 20 posto učenika, a gdje se Krka ulijeva u more odgovorio je točno svaki drugi učenik, tj. 51 posto. (To su pitanja pod rednim brojevima 6, 10 i 12 u Tablici 1.). Najčešće su netočno učenici odgovorili na pitanja: o planinama u kninskom i drniškom kraju (28 posto), tko je bio Ivan Meštrović (27 posto) i tko su sveci zaštitnici Drniša (25 posto) i Šibenika (24 posto).

Najviše učenika ostalo je bez odgovora na pitanje o hidroelektranama i to 81 posto, zatim o autorstvu knjige *Dolina zečeva*, 61 posto i na pitanje gdje se Krka ulijeva u more, 28 posto te na pitanje da navedu neke slapove na Krki, a na kojima su se nalazile mlinice, stupe i koševi, 27 posto. (Pored navedenih pitanja u prethodnom pasusu (6, 10 i 12) tu je još i pitanje 14 u Tablici 1.).

Tablica 1. Rezultati odgovora ispitanika učenika 4.razreda osnovne škole
UPITNIK A

N = 135

(u %)

Red. broj	P I T A N J E	ODGOVORI		Bez odgovora	UKUPNO
		TOČNO	NETOČNO		
1.	Napiši ime nacionalnog parka u kopnenom dijelu Šibensko-kninske županije	96,3	3,0	0,7	100
2.	Tko je zaštitnik/zaštitnica grada Šibenika? (Zaokruži jedan odgovor) a) Sv. Jakov b) Sv. Juraj c) Sv. Mihovil d) Sv. Ana	73,3	24,4	2,2	100
3.	Planine u kninskom i drniškom kraju Šibensko-kninske županije jesu: _____ _____	66,7	28,1	5,2	100
4.	Uz koju rijeku leži grad Knin _____	83,0	11,9	5,2	100

5.	Ivan Meštrović je bio veliki hrvatski _____	65,9	27,4	6,7	100
6.	Na rijeci Krki početkom 20. stoljeća izgrađene su hidro-elektrane koje i danas rade. Napiši njihova imena _____	8,9	10,4	80,7	100
7.	Na kojoj rijeci leži grad Drniš _____	77,8	8,1	14,1	100
8.	Na kojoj rijeci leži grad Skradin? _____	83,0	3,7	13,3	100
9.	Kako se zove poznati otočić na rijeci Krki? _____	86,7	5,2	8,1	100
10.	Koji je poznati hrvatski književnik napisao knjigu za djecu i omladinu <i>Dolina zečeva</i> ? _____	20,0	19,3	60,7	100
11.	Zaštitnik-ica grada Drniša je a) Sv. Ante b) Sv. Ivan c) Sv. Roko d) Sv. Cecilija	68,1	25,2	6,7	100
12.	Gdje se rijeka Krka ulijeva u more? _____	51,1	20,7	28,1	100
13.	Međunarodni dječji festival održava se svake godine u _____	79,3	7,4	13,3	100
14.	Navedite neke slapove Krke na kojima su se nalazile mlinice, stupe i koševi _____ _____	68,9	3,7	27,4	100

Učenici osmih razreda osnovne škole najviše točnih odgovora dali su na pitanje kako se zove Katedrala u Šibeniku. To je znalo 89 posto učenika, a tko je glavni graditelj Šibenske katedrale znalo je 86 posto učenika. Nešto manje od toga postotka tj. 82 posto učenika točno je odgovorilo koji se grad uz Krku naziva kraljevskim gradom. (Vidjeti pitanja 4, 5 i 9 u Tablici 2.)

Učenici završnog razreda osnovne škole dali su najviše netočnih odgovora na pitanja o poljima gornjega toka rijeke Krke, 58 posto, zatim kada su franjevci nastanili otočić Visovac (iako su na pitanje zatvorenog tipa trebali zaokružiti jednu od četiri ponuđene mogućnosti), na koje pitanje je netočno odgovorilo 56 posto učenika osmih razreda. Po 54 posto učenika netočno je odgovorilo na pitanje gdje se nalazi manastir⁵ Sv. Arhandel (iako su i tu imali četiri ponuđene mogućnosti od kojih je trebalo zaokružiti jedan točan odgovor) i koja su barem tri slapa na rijeci Krki od sedam postojećih. (Usporediti pitanja 2, 7, 6 i 10 u Tablici 2.)

Bez odgovora na pitanje koje polje ima površinu kao ostala dva (tj. Petrovo polje 57 km²) ostalo je 70 posto učenika. Bez odgovora je također ostalo 68 posto učenika na pitanje kojoj čuvenoj crkvenoj građevini je kupola oštećena u Domovinskom ratu, a u jednom gradu Šibensko-kninske županije. Dakle, više od dvije trećine osmaša nije informirano da je kupola Šibenske katedrale oštećena u Domovinskom ratu. Tri četvrtine učenika osmih razreda (74,1%) nije odgovorilo na pitanje kako je ime najmanjoj kuli uz desnu obalu Krke čije je ime vezano uz dah – odnosno nije „pogodilo“ da je to Uzdah. Dakle, ta srednjovjekovna utvrda ostala je nepoznata i nije pomogla ni asocijacija da joj je ime vezano uz dah. (Pregledom Tablice 2, vidimo da su to pitanja 3, 21 i 22.) Za takvu asocijaciju potrebno je i osobno iskustvo.

„Krajobraz pobuđuje brojne asocijacije koje utječu na njegovo subjektivno vrednovanje, a na koje između ostalog utječu društveni i kulturni konteksti u kojima čovjek živi, iskustvo, različite odrednice identiteta, dodatne informacije koje prima, percepcija drugih objekata u prostoru, povezivanje s praktičnom uporabom, tj. (ne)mogućnošću realizacije percipiranog. Dakle, asocijacije su vezane za osobu koja objekt percipira, vrednuje, za njeno osobno iskustvo, preferencije (orijentacije) i društveni kontekst sustava vrednota“. (Cifrić i Trako, 2008.:380).

---

⁵ To da više nego svaki drugi ispitanik osmaš u Pokrčju nije informiran gdje se nalazi manastir Sv. Arhandela postaje manje začudno u svjetlu jedne druge činjenice. Kada je godine 2008. grupi studenata 2. godine Sveučilišta u Splitu saopćeno da će – za vrijeme terenske nastave – posjetiti manastir Sv. Arhandel, studenti su ljubopitljivo zapitali, a što je to manastir.

Tablica 2. Rezultati odgovora ispitanika učenika 8.razreda osnovne škole

UPITNIK B

N = 108

(u %)

Red. broj	P I T A N J E	ODGOVORI		B. O.	UKUPNO
		TOČNO	NETOČNO		
1.	Najviši vrh Dinare zove se _____ i visok je _____ metara	63,9	29,6	6,5	100
2.	Između gornjeg toka rijeke Krke i rijeke Čikole prostiru se polja: _____ _____	4,6	58,3	37,0	100
3.	Koje od tih polja ima površinu koliko ostala dva zajedno? _____	13,0	16,7	70,4	100
4.	Kako se zove katedrala u Šibeniku? _____	88,9	7,4	3,7	100
5.	Šibenska katedrala građena je preko 100 godina. Tko je glavni graditelj šibenske katedrale kojega se inače smatra najvećim umjetnikom i graditeljem 15. stoljeća? (Zaokruži jedan odgovor) a) Andrija Aleši iz Drača b) Nikola Firentinac c) Juraj Matejev Dalmatinac d) Francesco di Giacomo	86,1	9,3	4,6	100
6.	Manastir Sv. Arhanđel nalazi se: a) uz desnu obalu gornjeg toka rijeke Krke, b) uz lijevu obalu gornjeg toka rijeke Krke c) uz lijevu obalu donjeg toka rijeke Krke, d) uz desnu obalu donjeg toka rijeke Krke	19,4	53,7	26,9	100

7.	Franjevci su nastanili otočić Visovac: a) sredinom 15. stoljeća b) sredinom 16. stoljeća c) sredinom 17. stoljeća, d) sredinom 18. Stoljeća	27,8	55,6	16,7	100
8.	Mauzolej Ivana Meštrovića nalazi se u _____	58,3	23,1	18,5	100
9.	Koji se grad uz rijeku Krku naziva kraljevskim gradom? _____	81,5	16,7	1,9	100
10.	Navedi najmanje tri slapa na rijeci Krki _____ _____	27,8	53,7	18,5	100
11.	Na Jadranskoj magistrali, zapadno od Šibenika na ušću rijeke Krke je most koji omogućuje vezu Šibenika sa _____ (upiši ime prvog većeg grada)	38,0	23,1	38,9	100
12.	Gdje izvire rijeka Krka? _____ _____	28,7	47,2	24,1	100
13.	Nabroji nekoliko pritoka rijeke Krke! _____	25,9	43,5	30,6	100
14.	Uz koju rijeku se nalazi utvrda Ključ? _____	29,6	20,4	50,0	100
15.	Kako se prema narodnoj legendi zovu dvori uz Prokljansko jezero? _____ _____	21,3	13,9	64,8	100
16.	Koja je dužina rijeke Krke? _____ km.	22,2	49,1	28,7	100
17.	Slapovi na rijeci Krki izgrađeni su od naslage kalcij-karbonata koja se zove _____	–	51,9	48,1	100
18.	Gdje uz rijeku Krku obitava vodozemac čovječja ribica? _____ _____	–	33,3	66,7	00

19.	Koja endemska vrsta riba obitava u rijeci Krki? _____	17,6	37,0	45,4	100
20.	Među prirodnim šumskim zajednicama u kanjonu Krke nalaze se i listopadne kao što su _____ i zimzelene kao što je _____	0,9	34,3	64,8	100
21.	Kupola koje čuvene crkvene građevine u jednom gradu Šibensko-kninske županije je oštećena u Domovinskom ratu? _____	13,9	18,5	67,6	100
22.	Najmanja kula uz Krku, koja spada u njene srednjovjekovne utvrde, nalazi se uz desnu obalu Krke i nosi naziv vezan uz dah te je njeno ime _____ kula	0,9	25,0	74,1	100

Postoje najmanje dva dosadašnja empirijska istraživanja o poznavanju baštine kod učenika osmih razreda na prostoru porječja Krke. Jedno se odnosi na baštinske sadržaje u nastavi glazbene i likovne kulture (na uzorku učenika u Kninu i Šibeniku), a drugo na razinu (ne)poznavanja osobitosti prirodne i kulturne baštine (na uzorku učenika u Šibeniku).

Rezultati empirijskog istraživanja o poznavanju likovne i glazbene baštine svoga zavičaja pokazuju da ih učenici slabo poznaju i da su svjesni da ih slabo poznaju. Gotovo 46 posto učenika smatra da likovnu baštinu zavičaja “jako slabo poznaju, a njih 35 posto poznaje je slabo”. Glazbenu baštinu zavičaja jako slabo poznaje 33, a slabo 29 posto učenika osmih razreda. Autorice zaključuju da “mladi nedovoljno poznaju baštinu kraja u kojemu žive” (Dobrota i Kušćević, 2008.:264-265, 267). One opetuju da ispitanici ne poznaju prirodnu i kulturnu baštinu svoga zavičaja, te dodaju da samo trećina pokazuje interes prema upoznavanju baštine. U radu još ukazuju da se u stvarnosti baštinskim sadržajima glazbene i likovne kulture pridaje iznimno malo pažnje, iako nastava tih umjetničkih područja pruža izuzetne mogućnosti.

Istraživanje Marguš i Pešić pokazuje da su ispitanici (uzorak učenika osmih razreda osnovne škole u gradu Šibeniku) “uvjetno zadovoljavajući rezultat (više od 30 posto točnih odgovora na pojedinačno pitanje) postigli samo kod dijela pitanja povijesno-zemljopisne skupine, što je prvenstveno odraz opće kulture, odnosno

lokalne informiranosti ispitanika” (Marguš i Pešić, 1994.:309). Drugim riječima, na četiri od 20 pitanja dobijeni su zadovoljavajući odgovori. Taj dio pitanja sa zadovoljavajućim odgovorima odnosi se na rimski naziv za grad Skradin, na ime središnjeg naselja NP “Krka” i na najpoznatiji slap na rijeci Krki. Iz skupine prirodoslovnih pitanja zadovoljavajući rezultat je postignut na pitanje o endemskom vodozemcu koji obitava u izvor-spilji Manojlovac.

Zanimljivo je da smo u našem istraživanju u upitniku B ponovili – po sadržaju – pitanje o endemskom vodozemcu (samo je sad bilo posve drukčije formulirano). Ni jedan ispitanik nije točno odgovorio na to naše pitanje. Štoviše, to je pitanje uz još jedno (iz našeg Upitnika) među 22 pitanja postiglo najslabiji rezultat. Iako je proteklo gotovo desetljeće i pol od prethodnog do našeg istraživanja poznavanja prirodne i kulturne baštine, ipak se postavlja pitanje zbog čega se – u ovom konkretnom pitanju – javlja tolika razlika? Naime, u prethodnom istraživanju (Marguš i Pešić) na to su pitanje, kao što smo već naveli, dobijeni zadovoljavajući odgovori, a u našem istraživanju nezadovoljavajući⁶. Odgovor su već dali autori napomenuvši da je njihovo pitanje “pripadalo kategoriji usmjerenog pitanja, te je sadržavalo dodatnu opću informaciju na temelju koje se moglo dati točan odgovor ne poznavajući problematiku vezanu uz rijeku Krku i NP ‘Krka’” (Marguš i Pešić, 1994.:304).

Također smo postavili i tematski slično pitanje o Visovcu. Citirani autori pitali su u kojem stoljeću je izgrađen samostan Visovac i dobili izrazito slab rezultat (ispod jedan posto točnih odgovora), a mi smo pitali kada su franjevci nastanili otočić Visovac ponudivši četiri odgovora, od kojih je jedan točan. Na naše pitanje zatvorenog tipa točno je odgovorilo 28 posto ispitanika⁷. Čini se da našim ispitanicima, odnosno učenicima osmih razreda ne idu baš od ruke ni mjere za duljinu i površinu kada je riječ o prirodi. U našem uzorku samo 13 posto ispitanika informirano je o površini kraških polja u dolinama Krke i Čikole, odnosno o površini Petrova polja kao najprostranijeg, a nešto više od petine (22 posto) ispitanika informirano je o dužini rijeke Krke.

---

⁶ Da bi čitatelj stekao što potpuniju informaciju donosimo ta pitanja u onom obliku kako su i bila postavljena. U istraživanju objavljenom 1994. godine pitanje glasi: „Koji enedemski vodozemac obitava u izvor-spilji Manojlovac, a karakterističan je za Postojansku jamu?“ . Naš je upitnik sadržavao pitanje: „Gdje uz rijeku Krku obitava vodozemac čovječja ribica?“ . (Usporediti odgovor pod rednim brojem 18. u tablici 2 ovoga rada).

⁷ Detaljnije o tom pitanju i odgovorima na to pitanje vidjeti u tablici 2 pod red. br. 7.

4. ZAKLJUČCI

Rezultati empirijskog istraživanja o informiranosti odnosno poznavanju prirodne i kulturne baštine porječja Krke, kod učenika osnovne škole pokazali su sljedeće:

1. Naša prva hipoteza kojom smo pretpostavili da učenici osnovne škole nedovoljno poznaju prirodnu i kulturnu baštinu svoga kraja odnosno porječja rijeke Krke djelomično je potvrđena. Naime, učenici 4. razreda naši ispitanici relativno dobro poznaju prirodnu i kulturnu baštinu svoga kraja odnosno porječja Krke. Na deset od ukupno 14 pitanja odgovorilo je točno više od dvije trećine ispitanika (preko 66 posto; u rasponu od 66 do 96 posto), na jedno pitanje 51 posto i samo na dva pitanja do 20 posto.
2. Prema tome, našu prvu hipotezu treba modificirati u smislu da učenici završnih razreda osnovne škole nedovoljno poznaju prirodnu i kulturnu baštinu porječja Krke. S tim u vezi, rezultati istraživanja u potpunosti su potvrdili drugu hipotezu da učenici 4. razreda bolje poznaju baštinu svoga kraja nego učenici 8. razreda (vodeći računa o psihofizičkom uzrastu i mogućnostima informiranosti s obzirom na razred i dob).
3. Rezultati su našeg istraživanja potvrdili nalaz drugih istraživača da učenici slabo poznaju likovnu baštinu Pokrčja.
4. Nije potvrđena tvrdnja da učenici – s obzirom na vjeronauk – dobro poznaju vjersku baštinu. Štoviše, pokazuje se nedovoljna informiranost o svecima zaštitnicima gradova, o oštećenju kupole katedrale u Domovinskom ratu, a posebno o katoličkom samostanu Visovac i pravoslavnom manastiru Sv. Arhanđel.
5. Dok se nepoznavanje legendi i predaja može dobrim dijelom objasniti diskontinuitetom u prenošenju toga oblika tradicijske kulture, dotle se nepoznavanje mlinica, stupa i koševa jednako tako može objasniti prestankom toga oblika tradicijskog gospodarstva.
6. Ali nepoznavanje naziva i veličine polja u dolinama Krke i Čikole, te hidroelektrana koje koriste vodenu snagu Krke i koje su odigrale značajnu ulogu u industrijalizaciji i urbanizaciji porječja Krke (osobito gradova, poglavito Šibenika koji je primjerice zahvaljujući HE na Krki dobio javnu rasvjetu prije mnogih europskih grdova) moglo bi se tumačiti u širem društvenom kontekstu. Polja su nužna i važna za poljoprivrednu proizvodnju, a elektrane za industrijsku i drugu proizvodnju. Budući da je tradicijska poljoprivredna proizvodnja napuštena, a moderna na tim poljima nije organizirana, ona su danas umnogome zapuštena. U protekla dva desetljeća hrvatsko društvo je napustilo mnoge proizvodne kapacitete, proizvodnja u mnogim sredinama prestaje i/ili/ se sma-

njuje, o proizvodnji se ne govori ni u društvu ni u školi. Društvo orijentirano na potrošnju (uglavnom uvozu), sve više poprima karakter potrošačkog društva, a sve manje proizvodnog, stvaralačkog. U takvoj situaciji učenici nemaju informacije o elektranama, pa ni o hidroelektranama ni o drugim proizvodnim resursima jer takve informacije ne mogu doznati ni kao dio općih informacija u javnosti niti kao dio školskog znanja jer je škola društveno uvjetovana.

7. Pa ipak, primjetno je da učenici osnovnih škola (prema rezultatima ovog istraživanja) raspolažu s višim stupnjem informiranja o prirodnoj i kulturnoj baštini porječja Krke nego raniji naraštaji učenika (barem prema objavljenim istraživanjima).
8. Prethodni zaključak (iznijet u točki 7.) može samo i dalje i obvezivati i ohrabriti učenike, nastavnike, škole, roditelje, medije i različite druge subjekte u hrvatskom društvu i u RH da još daleko sustavnije i više porade na upoznavanju i zaštiti okoliša, na informiranosti o svom zavičaju i poječju Krke, te na održivom razvoju krajeva uz Krku.
9. Prijenos informacija i vrijednosti o baštini i o pitanjima razvoja uzima se kao ključni element u građenju društva znanja i održivog razvoja.

LITERATURA

1. Anđić, D. (2007.): Paradigmatski aspekt problematike okoliša i odgoj za okoliš i održivi razvoj, *Metodički ogledi*, vol. 14, br. 2, str. 9-23.
2. Bell, M.M. (2009.): *An Invitation to Environmental Sociology*, Pine Forge Press.
3. Cifrić, I. (1989.): *Socijalna ekologija*, Zagreb: Globus.
4. Cifrić, I. i Trako, T. (2008.): Usporedba percepcije prirodnog i kulturnog krajobraza u Hrvatskoj, *Socijalna ekologija*, vol. 17, br. 4, str. 379-403.
5. Cifrić, I. (2009.): *Pojmovnik kulture i okoliša*, Zaporešić: Visoka škola za poslovanje i upravljanje s pravom javnosti "Baltazar Adam Krčelić".
6. Čugelj, Z. (2009.): Mogućnosti stjecanja znanja i spoznaja o prirodnoj i kulturnoj baštini u osnovnim školama Republike Hrvatske, *Socijalna ekologija*, vol. 18, br. 3-4, str. 267-288.
7. Dobrota, S. i Kušćević, D. (2008.): Zavičajna baština Šibensko-kninske županije – refleksije u nastavi, *Godišnjak Titius*, vol. 1, br. 1, str. 259-272.
8. Frey, R. Scott (2001.): *The Environment and Society*, Allyn and Bacon.
9. Garmaz, J. (2007.); Uloga vjeronauka u njegovanju zavičajne baštine prema HNOS-u, u: Mrkonjić, Anđelko (2007.): *Zavičajna baština*, Split: Književni krug, str. 299-314.

10. Hannigan, J. (2006.): *Environmental Sociology*, Oxon: Routledge.
11. Marguš, D. i Pešić, Z. (1994.): Razina (ne)poznavanja osobitosti prirodne i kulturne baštine i ekoloških problema šireg područja NP "Krka", *Život i škola*, vol. 43, br. 4, str. 299-311.
12. Maroević, I. (1986.): *Sadašnjost baštine*, Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti.
13. Maroević, I. (1998.): *Škola i kulturna baština*, Zagreb: Ministarstvo prosvjete i športa RH.
14. Mrkonjić, A. /prir./ (2007.): *Zavičajna baština HNOS i kurikulum*, Zbornik radova, Split: Književni krug.
15. Pilić, Š. (2003.): Socijalna eko-historija krajeva uz rijeku Krku (1500-1800) u suvremenim putopisima, u: Roksandić, D. i dr. (2003.): *Triplex Confinium (1500.1800): ekohistorija*, Zbornik radova sa međunarodnog znanstvenog skupa, Split-Zagreb: Književni krug – Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta, str. 305-336.
16. Pilić, Š. (2005.): Zavičaj i zavičajnost u znanosti i obrazovanju: izbor literature, *Školski vjesnik*, vol. 54, br. 3-4, str. 239-278.
17. Pilić, Š. (2008.a): Uvodne napomene: o projektu i o Godišnjaku Titius, *Godišnjak Titius*, vol. 1, br. 1, str. I – IV.
18. Pilić, Š. (2008.b)) Socijalna struktura, prostorni i kulturni konteksti u Kačićevu „Razgovoru“: slučajevi krajeva i krajina u porječju rijeke Krke, *Godišnjak Titius*, vol. 1, br. 1, str. 101-132.
19. Pust Škrgulja, V. (2007.): Baština u školi, (Popularizacija sustavne skrbi za baštinu zavičaja u manjoj lokalnoj sredini – iskustvo iz Ivanić Grada), u: Mrkonjić, A. /prir./ (2007.): *Zavičajna baština: HNOS i Kurikulum*, Zbornik radova, Split: Književni krug, str. 202-223.
20. Pušić, Lj. (2009.): Sociologija okruženja u traženju svog akademskog i istraživačkog profila, *Sociologija i prostor*, vol. 47, br. 183(1/2009), str. 27-41.
21. Šiljković, Ž. i Bertić, D. (2007.): Zavičaj u nastavi prirode i društva, u: Mrkonjić, A. (2007.): *Zavičajna baština: HNOS i Kurikulum*, Zbornik radova, Split: Književni krug, str. 315-326.
22. Šiljković, Ž. i Čukelj, Z. (2007.): HNOS i nastava geografije u osmom razredu osnovne škole, u: *Mrkonjić, A. (2007.)*, str. 268-289.
23. Tematski broj časopisa *Školski vjesnik*, vol. 54, br. 3-4/2005. (Tema broja: *Zavičaj i zavičajnost u znanosti i obrazovanju*).
24. Zarevski, P., Kujundžić, S. i Lasić, A. (2002.): Opća informiranost pripadnika različitih socio-demografskih skupina, *Revija za sociologiju*, vol. 33, br. 3-4, str. 159-168.

Šime Pilić
Branimir Mendeš

UDC: 502 (497.5)(282.24):

373.3 37.015.4

Preliminary communication

**NATURAL AND CULTURAL HERITAGE
OF THE KRKA RIVER BASIN:
RESULTS OF EMPIRICAL RESEARCH CONDUCTED
IN PRIMARY SCHOOLS**

Abstract: *The results of empirical research of the knowledge of natural and cultural heritage of the Krka River basin in primary schools pupils have been dealt with and presented in this paper. The paper is aimed at establishing the degree of the pupils' knowledge and level of information regarding the heritage of the area. The results would indicate the importance given to the heritage in the school curricula, their implementation and, generally, the transfer of heritage upon younger generations.*

The research has been done by a method of poll conducted on a random sample (N=243) of pupils of the primary schools in Knin, Drniš and Šibenik. The sub-sample of early primary age (4th grade of primary school) comprises a total of 135, while the sub-sample of 8th-graders has a total of 108 pupils. The instrument employed was a questionnaire containing both closed end and open end questions, prepared separately for the 4th (A) and 8th (B) grades. The questions were focused on the knowledge of the pupils' immediate environment, the material and spiritual cultural heritage, as well as the monuments of nature.

The results obtained have been analysed for the 4th and 8th grades separately in terms of correct, incorrect and no answer. The process involving the transfer of information and values regarding heritage, as well as the developmental issues, has been taken as a key element in building a society of knowledge and feasible development, as well as modernisation.

Key words: *the native county environment, the Krka River basin, the knowledge of heritage, natural and cultural heritage, primary school pupils*

Šime Pilić
Branimir Mendeš

UDC: 502 (497.5) (282.24):
373.3 37.015.4
Comunicazione precedente

CONOSCENZA DI NATURALE E CULTURALE EREDITÀ DI BACINO DI CHERCA: RISULTATI DI RICERCA EMPIRICA IN SCUOLE ELEMENTARI

Riassunto: *Nel lavoro sono presentati i risultati della ricerca empirica della conoscenza della naturale e culturale eredità del bacino della fiume Cherca dagli scolari della scuola elementare. Il scopo del lavoro è affermare l'informazione degli scolari della conoscenza dell'eredità. La conoscenza di questo mostra l'importanza che si dà all'eredità nei programmi scolastici, la loro realizzazione e al trasferimento dell'eredità alla generazione giovane.*

La ricerca è fatta con il metodo d'inchiesta sul campione casuale (N=243) degli scolari della scuola elementare a Tenin, Dernis e Sebenico. Sottocampione degli scolari di classe quarta consiste 135, e sottocampione degli scolari di classe ottava 108 scolari. Il strumento è il punto interrogativo con le domande di tipo aperto e chiuso, separatamente per la classe quarta (A) e separatamente per la classe ottava (B). Le domande si riferiscono alla conoscenza dell'ambiente nel loro paese, della culturale eredità materiale e non materiale e dei monumenti della natura.

Sono analizzati i risultati separatamente per la classe quarta e ottava nelle categorie vero, falso, senza risposta, alle domande dell'eredità culturale e materiale. Il processo nel quale il riporto delle informazioni, dei valori dell'eredità e delle domande dello sviluppo è l'elemento cruciale nella formazione della società del sapere e del sviluppo mantenuto, infatti della modernizzazione.

Parole chiavi: *ambiente di paese nativo, bacino di Cherca, conoscenza d'eredità, naturale e culturale eredità, scolari di scuola elementare*

Prilozi*Prilog 1: Odgovori na pitanja iz upitnika A*

1. NP „Krka“
2. c) Sv. Mihovil
3. Dinara, Promina, Svilaja, Moseć
4. uz Krku
5. kipar (umjetnik)
6. Jaruga (Skradinski buk ili Slapovi Krke), Roški slap i Miljacka/Manojlovac
7. na Čikoli
8. na Krki
9. Visovac
10. Nikola Pulić
11. c) Sv. Roko
12. kod Šibenika
13. u Šibeniku
14. Slapovi Krke (Skradinski buk), Roški slap, (ali može i Brljan, Bilušića buk)

Prilog 2: Odgovori na pitanja iz upitnika B

1. Troglav i visok je 1913 metara (najviši vrh uopće na toj planini), Dinara 1831 m najviši vrh u RH.
2. Kninsko polje, Kosovo polje i Petrovo polje
3. Petrovo polje (57 km²)
4. Sv. Jakova
5. c) Juraj Matejev Dalmatinac (glavni graditelj Šibenske katedrale, a ostali su u različitim razdobljima sudjelovali u građenju ili nastavili gradnju)
6. a) uz desnu obalu gornjeg toka rijeke Krke
7. a) sredinom 15. stoljeća (obično se uzima 1445. godine)
8. u Otavicama kod Drniša (priznaje se još i odgovor u Petrovu polju, kod Drniša i sl.)
9. Knin
10. Slap Manojlovac, Roški slap, Skradinski buk (Međutim treba uzeti kao točan odgovor svaku kombinaciju koja navodi tri slapa na Krki. Znači još: Bilušića buk, Brljan, Rošnjak i Miljacka)
11. Zadar (priznati i: Vodice, Biograd i sl.)
12. 3,5 km sjeveroistočno od Knina

13. Butišnica, Kosovčica, Čikola, Guduća (još: Radljevac, Mračaj, Orašnica, Bri-bišnica)
14. uz Čikolu (priznaju se i odgovori uz Krku jer je relativno blizu ušća Čikole u Krku)
15. Gavanovi dvori
16. 75 km (ali priznaju se svi odgovori koji navode od 72 do 86 km)
17. Sadra
18. u pećini (jezercu) kod Manojlovca (ili u spiljama oko izvora Miljacke)
19. pastrva (mekousta)
20. listopadne grab, hrast ...
zimzelene crnika, bor, čempres ...
21. kupola katedrale Sv. Jakova u Šibeniku
22. Uzdah kula

Pravoslavni manastir Sv. Arhangel